

3. Дмитренко Ю. П. Трудове право України. К. Юрінком Інтер, 2009. С. 384–386.

4. Іванов Ю. Ф. Трудове право України. К. : Нац. акад. внутр. справ. 2016. 244 с.

Красицька Лариса Василівна

професор кафедри цивільного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ПРО КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ ЩОДО НАДАННЯ УТРИМАННЯ

В умовах проведення рекодифікації цивільного законодавства України та обговорення питання щодо оновлення Сімейного кодексу України питання правового регулювання відносин, які опосередковують виконання батьками та повнолітніми дітьми свого конституційного обов'язку з утримання, набуває своєї актуальності.

Стаття 51 Конституції України від 28 червня 1996 р. проголошує: «Батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття. Повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків».

Необхідно зазначити, що одним з основних прав дитини є право на утримання від батьків до досягнення повноліття. Праву дитини на утримання відповідає обов'язок батьків надавати таке утримання. Конституційний обов'язок батьків щодо утримання дітей до досягнення ними повноліття знайшов своє закріплення і у ст. 180 СК України.

Право на утримання дитини є передбачена й гарантована законом можливість дитини одержувати від батьків утримання до досягнення нею повноліття. Варто зазначити, що обов'язок батьків утримувати дитину до повноліття не припиняється й у випадку, коли дитині, яка досягла шістнадцяти років, надається право на шлюб у порядку ст. 23 СК України, й вона укладає шлюб. Так, п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів»

передбачає, що вирішуючи спір про стягнення аліментів на неповнолітню дитину, суди повинні враховувати, що укладення нею шлюбу не припиняє передбаченого законом обов'язку утримувати її до досягнення повноліття.

У разі неналежного виконання батьками обов'язку з утримання дитини до досягнення нею повноліття право дитини на утримання захищається судом шляхом стягнення аліментів.

Відносини батьків і дітей щодо надання утримання в юридичній літературі називають аліментними, тому виникає питання щодо співвідношення таких понять, як «аліменти» та «утримання». Слід зазначити, що в СК України термін аліменти вживається в кількох значеннях. Так, відповідно до абз. 1 ч. 3 ст. 181 СК України за рішенням суду кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина. Отже, можна зробити висновок, що під аліментами розуміють кошти на утримання дитини.

В юридичній літературі наголошується на необхідності розмежування таких понять, як «аліменти» і «утримання». Вочевидь, утримання є більш широкою за своїм змістом правовою категорією, яка включає в себе як грошову форму утримання, що йменується аліментами, так і натуральну форму утримання, зокрема забезпечення продуктами харчування, одягом, житлом тощо. Така позиція сприйнята й українським законодавством. Зокрема, ч. 2 ст. 181 СК України передбачає, що за домовленістю між батьками дитини той із них, хто проживає окремо від дитини, може брати участь у її утриманні в грошовій і (або) натуральній формі. Якщо аліменти на утримання дитини стягуються на підставі рішення суду, то відбувається трансформація зобов'язань з утримання в аліментні зобов'язання, в яких здійснюється не тільки захист приватних інтересів (дитини, одного з батьків), а і публічних інтересів (забезпечення розвитку дитини і формування її як особистості, гідного члена суспільства).

В аліментному правовідношенні чітко визначено зобов'язану особу (мати, батько) та уповноважену особу (дитина). Причому аліментне правовідношення не є правовідношенням з множинністю осіб на стороні боржника, між батьком і дитиною існує аліментне

правовідношення, між матір'ю і дитиною також існує аліментне правовідношення. Тривалість аліментного правовідношення між дитиною та матір'ю, батьком зумовлюється віком дитини, оскільки свій обов'язок з надання утримання батьки зобов'язані виконувати до досягнення дитиною повноліття, а за наявності певних умов аліментний обов'язок може виникати у батьків і повнолітніх дітей щодо надання утримання.

Розглянемо деякі проблемні питання щодо аліментних правовідносин батьків і дітей, батьків і повнолітніх дітей. Так, достатньо часто зміна законодавцем мінімального розміру аліментів на дитину викликає питання щодо необхідності подання позовів про зміну розміру аліментів. Тому пропонується статтю 192 СК України доповнити частиною 2 у такій редакції: «2. Зміна мінімального розміру аліментів на дитину не потребує звернення до суду з окремим позовом про зміну розміру аліментів».

Щодо аліментних зобов'язань батьків утримувати повнолітніх дітей, то варто звернути увагу на те, що, положення ст. 185 СК України щодо участі батьків у додаткових витратах на дитину, що обумовлені особливими обставинами (розвитком здібностей дитини, її хворобою, каліцтвом тощо), не розповсюджуються на відносини між батьками та повнолітніми дітьми згідно зі ст. 201 СК України.

Правової визначеності потребують відносини щодо обов'язку батьків, позбавлених батьківських прав, утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, до досягнення ними двадцяти трьох років. На сьогодні ці відносини чітко не врегульовані СК України. Вбачається, що обов'язок батьків, позбавлених батьківських прав, не може припинитися й після досягнення дитиною повноліття, якщо є передбачені законом підстави щодо утримання батьками повнолітніх дочки, сина. У зв'язку з цим пропонується статтю 198 СК України доповнити частиною другою в такій редакції: «2. Якщо мати, батько були позбавлені батьківських прав і ці права не були поновлені, вони зобов'язані утримувати своїх повнолітніх непрацездатних дочку, сина, які потребують матеріальної допомоги, якщо вони можуть таку матеріальну допомогу надавати». Аналогічні доповнення доцільно внести й до ст. 199 СК України, доповнивши частину першу ст. 199

СК України абзацом другим в такій редакції: «Якщо мати, батько були позбавлені батьківських прав і ці права не були поновлені, вони зобов'язані утримувати своїх повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, до досягнення ними двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу».

Потребують також удосконалення положення щодо визначення мінімального розміру аліментів на повнолітніх дочку, сину, а саме в тій частині, що положення частини 2 ст. 182 СК України щодо мінімального гарантованого та мінімального рекомендованого розміру аліментів на дитину на ці відносини не поширюються. Пропонується частину 1 ст. 200 СК України викласти в редакції: «1. Суд визначає розмір аліментів на повнолітніх дочку, сина у твердій грошовій сумі і (або) у частці від заробітку (доходу) платника аліментів з урахуванням обставин, зазначених у частинах першій, третій статті 182 цього Кодексу».

Залишилися не врегульованими сімейним законодавством й відносини зі зміни розміру аліментів, що стягуються з повнолітніх дочки, сина на утримання їх непрацевдатних батьків, які потребують матеріальної допомоги. До таких відносин за аналогією закону застосовують положення ст. 192 СК України. Пропонується Главу 17 СК України доповнити статтею 206-1 «Застосування норм цього Кодексу до відносин щодо обов'язку повнолітніх дочки, сина утримувати батьків» і викласти її в редакції: «До відносин між повнолітніми дочкою, сином і батьками щодо надання їм утримання застосовуються норми статей 187, 191-192 і 194-197 цього Кодексу».

Зазначені пропозиції сприятимуть визначеності сімейно-правових норм і передбачуваності судової практики в справах про стягнення аліментів.